

Gwers 4

Cynilo, benthyca a diogelu fy arian

Mae'r wers hon yn ymdrin â thri phwnc allweddol sydd wedi'u cynllunio i ddatblygu gallu ariannol – cynilo, benthyca a diogelu fy arian. Mae'n darparu dilyniant rhesymegol o'r tair gwers econoME gyntaf, lle mae myfyrwyr yn dysgu am y camau y gallant eu cymryd i wneud penderfyniadau gwybodus. Mae'n rhoi cyfle i fyfyrwyr ddatblygu eu llythrennedd ariannol a rhoi eu sgiliau ynghylch gwneud penderfyniadau ar waith. Bydd myfyrwyr yn archwilio pam y gallai pobl ddewis cynilo neu fenthyca arian (yn y tymor byr a'r tymor hir), buddion cynllunio cynilo a benthyca, effaith cyfraddau llog ar gynilo neu fenthyca arian, gwahanol fathau o fenthycwyr a'r gwahaniaeth rhwng dyled hydrin ac anhydrin. Bydd y wers hefyd yn helpu myfyrwyr i ddeall rhai o'r risgiau sy'n gysylltiedig â thwyll ariannol a sgamiau, a sut i'w hosgoi.

Grŵp oedran bwriadedig:

Oedrannau 11-14 (CA3/S1-3) ac oedrannau 14-16 (CA4/S4-5)

Meysydd Cwricwlwm:

ABGI; Dinasyddiaeth; ABCh; Iechyd a Lles; Astudiaethau Cymdeithasol; Dysgu am Oes a Gwaith; Ymwybyddiaeth Economaidd; Meddwl, Datrys Problemau a Gwneud Penderfyniadau (Gweler y Nodiadau Athrawon am gysylltiadau cwricwlwm llawn.)

Amcan Dysgu:

Bydd myfyrwyr yn dysgu am gynilo, benthyca a thwyll ariannol.

Canlyniadau Dysgu:

- Gallaf ddisgrifio buddion cynilo a benthyca.
- Gallaf egluro sut mae cyfraddau llog yn gweithio mewn perthynas â chynilo a benthyca.
- Gallaf farnu pryd y gall sefyllfaoedd ariannol beri risg sylweddol a gallaf egluro pam y gallai hyn effeithio ar les rhywun.
- Gallaf awgrymu dulliau o osgoi risg ariannol negyddol rhag benthyca neu dwyll.

Cyfarpar ac Adnoddau:

- Cyflwyniad 4
- Taflen weithgaredd 8a ac 8b: Termau ariannol
- Taflen weithgaredd 9: Astudiaethau achos cynilo
- Taflen weithgaredd 10: Astudiaeth achos benthyca
- Taflen weithgaredd 11a ac 11b: Astudiaethau achos twyll
- Dalennau mawr o bapur a beiros lliw (gweler y gweithgaredd 'waliau graffiti')
- Dyfeisiau â mynediad i'r rhyngwyd

Paratoi:

Gwiriwch fod y Cyflwyniad wedi'i sefydlu i redeg, a llungopiwch ddigon o gopïau o'r taflenni Gweithgaredd. Ystyriwch faint o amser sydd gennych a phenderfynwch a ydych am ddefnyddio unrhyw un o'r gweithgareddau estyn neu osod unrhyw un o'r gweithgareddau ar gyfer gwaith cartref.

Amseru awgrymedig:

Cynlluniwyd y gweithgareddau i gael eu haddysgu dros wers 60 munud, ond maent hefyd yn caniatáu ar gyfer dull cyflwyno hyblyg, gyda syniadau estyn os oes gennych amser ychwanegol. Gellir eu haddysgu hefyd dros sesiynau byrrach ar wahân, er enghraifft yn amser tiwtor neu drwy gydol wythnos addysg ariannol.

I ddechrau (10 munud)

Os nad ydych wedi gwneud hynny fel rhan o wersi blaenorol, treuliwch bum munud fel dosbarth yn sefydlu rheolau sylfaenol clir i greu amgylchedd dysgu diogel, e.e. "Mae gennym yr hawl i basio", "Fyddwn ni ddim yn gofyn cwestiynau personol nac yn adrodd straeon personol", a "Byddwn ni'n gwrandao ar farn pobl eraill yn barchus". (I gael rhagor o wybodaeth am greu amgylchedd dysgu diogel, gweler y nodiadau Athro econoME.)

Bachwch ddiddordeb myfyrwyr trwy arddangos tair 'wal graffiti' (dalennau mawr o bapur) o amgylch yr ystafell, pob un yn cynnwys un o'r cysyniadau dilynol: 'Cynilo fy arian' 'Benthyca arian' a 'Diogelu fy arian'. Gofynnwch i'r myfyrwyr symud o gwmpas yr ystafell (yn unigol neu mewn parau/grwpiau) ac ysgrifennu eu gwybodaeth a'u syniadau am bob cysyniad. Gellir defnyddio hwn fel asesiad sylfaenol i fesur gwybodaeth a chredau presennol myfyrwyr.

Edrychwch ar ymatebion myfyrwyr a thrafod neu grynhoi pwyntiau allweddol ynghylch:

- Dewisiadau sydd gan bobl ynghylch beth i'w wneud â'u harian a pham y gallent wneud y dewis hwnnw
- Pam y gallai rhywun fod am fenthyca arian yn y tymor byr a'r tymor hir, ac ar wahanol gyfnodau mewn bywyd
- Twyll neu sgamiau ariannol.

Rhannwch yr amcan/canlyniadau dysgu, gan ddefnyddio **sleid 3 Cyflwyniad 4**.

Prif weithgareddau (45 munud)**Deall termau a chysyniadau ariannol (15 munud)**

Dylai myfyrwyr weithio mewn parau neu grwpiau bach i baru terminoleg/cysyniadau allweddol â'u diffiniadau, gan ddefnyddio **taflen Weithgaredd 8a** (neu **ddalen Weithgaredd 8b**, sydd wedi'i gwahaniaethu â chysyniadau mwy datblygedig ar gyfer myfyrwyr 14-16 oed) (**sleid 4**). Mae'r gweithgaredd hwn wedi'i gynllunio i helpu myfyrwyr i ddod yn gyfarwydd â rhai o'r termau a chysyniadau ariannol yn ymwneud â cynilo, benthyca a thwyll, y byddant yn eu harchwilio yn ystod y wers. Ewch trwy'r atebion i sicrhau bod gan bob myfyriwr ddealltwriaeth gadarn.

Arbed a Benthycu: Cyfrifo cyfraddau llog (15 munud)

Trefnwch fyfyrwyr yn barau neu grwpiau bach a mynd trwy'r cwestiynau cynilo a benthycu ar sleidiau 5 a 6. Rhewch gopi o **daflen Weithgaredd 9** i fyfyrwyr, sy'n cynnwys tair astudiaeth achos cynilo a **taflen Weithgaredd 10**, sy'n cynnwys astudiaethau achos benthycu (dangos **sleidiau 7 ac 8**). Gofynnwch i'r myfyrwyr gyfrifo'r llog yn y senarios, gan ddefnyddio cyfrifiannell benthycu a chynilo'r Bank of England (a geir yn: <https://www.bankofengland.co.uk/education/education-resources/borrowing-savings-calculator>).

Er mwyn cynorthwyo myfyrwyr i ddeall y gyfrifiannell, fe allech chi rannu sut mae'r llog yn cael ei gyfrif gyda'r fformiwla hon:

Swm o arian i'w
gynilo (neu fenthycu)

x

Cyfradd Llog/
12 (mis)

=

Llog misol a enillir
(neu sy'n ddyledus)

E.e. £100 x 2% = £2 (llog blyneddol) £2 / 12 (mis) = 17c (wedi'i dalgrynnu 2 le degol)

Gofynnwch i'r myfyrwyr rannu eu hatebion a thrafod eu dewisiadau. Pa un yw'r dewis rhataf? Pam y gallai benthyciad â chyfradd llog uwch fod yn fwy addas i Alfie? Pam efallai na fyddai ef am gymryd 10 mlynedd i ad-dalu ei fenthyciad?

Gellid gofyn i fyfyrwyr hŷn neu fwy galluog ddarllen a thrafod astudiaeth achos Zara ynghylch dyled na ellir ei rheoli. (**Taflen weithgaredd 10 - estyniad.**)

Dangoswch **sleidiau 9 a 10**. Cynhaliwch drafodaeth ddsbarth ynghylch buddion:

- Cynllunio gofalus o ran cynilo neu fenthycu arian
- 'Siopa o gwmpas' am y cyfraddau llog gorau
- Cyfrifo llog i wybod gwir gost benthyciad wrth fenthycu arian
- Deall bod rhaid ad-dalu'r cyfalaf yn ogystal â'r llog sy'n ddyledus.

Gall myfyrwyr 14-16 oed hefyd ystyried y cwestiynau dilynol (**sleid 11**):

- Sut mae amgylchiadau ariannol personol yn effeithio ar arferion a dewisiadau benthycu?
- Sut mae cyfraddau llog amrywiadwy a sefydlog yn wahanol? Pam y byddai'n well gan rywun y naill neu'r llall? Pam y gallai cyfnod y benthyciad fod yn bwysig?
- Beth arall y gallai fod angen ei ystyried wrth gynilo gyda banc neu fenthycu arian ganddo (e.e. ffioedd cyfrif, taliadau banc, ffioedd ad-dalu'n gynnar, y Cynllun Digolledu Gwasanaethau Ariannol (FSCS))?

Diogelu Fy Arian - Archwilio astudiaethau achos twyll ariannol (15 munud)

Ewch â myfyrwyr trwy'r wybodaeth am dwyll ariannol ar **sleidiau 12-13**.

Dangoswch **sleid 14** a rhoi **taflen weithgaredd 11a** ac/neu **daflen weithgaredd 11b** i fyfyrwyr (yn dibynnu ar oedran ac/neu allu). Naill ai mewn parau neu grwpiau bach, gofynnwch i'r myfyrwyr adolygu'r astudiaethau achos twyll ac rhoi eu hymatebion mewn adborth i'r grŵp. Dylent ystyried:

- Pa fathau o dwyll ariannol y mae hyn yn enghraifft ohonynt? (Atebion - **11a**: 1. Cystadleuaeth ffug 2. Gwefan ffug 3. E-bost gwe-rwydo. **11b**: 1. Galwad gwe-rwydo 2. Gwefan ffug 3. Mul arian.)
- Beth allai ddangos mai sgam yw hwn?

Pa gyngor fydddech yn ei roi i'r person a oedd yn darged twyll? Dylai myfyrwyr drafod eu hatebion fel pâr/grŵp, cyn rhannu eu syniadau gyda'r dosbarth, a dangos iddynt yr awgrymiadau a'r wybodaeth ynghylch ffynonellau cymorth ar **sleidiau 15 ac 16**.

I orffen (5 munud)

Dangoswch y meini prawf llwyddiant ar **sleid 17**. Gofynnwch i'r myfyrwyr eu cofio wrth iddynt ailedrych ar y gweithgaredd sylfaenol (waliau graffiti), gan ychwanegu gwybodaeth ychwanegol y maent wedi'i dysgu gan ddefnyddio pennau o wahanol liwiau.

I gloi'r dysgu, gofynnwch i'r myfyrwyr fyfyrion ar y cwestiwn dilynol: Sut bydd yr hyn rydych chi wedi'i ddysgu heddiw yn eich helpu i wneud penderfyniadau ariannol gwell yn y dyfodol? (**sleid 18**) (Caniatewch i'r myfyrwyr wneud hynny'n gyfrinachol, heb orfod rhannu eu hatebion, er mwyn amddiffyn eu preifatrwydd.)

Gorffennwch trwy atgoffa myfyrwyr pwy, yn yr ysgol, y gallant siarad â nhw os oes ganddynt unrhyw gwestiynau neu bryderon am y pynciau sy'n cael sylw yn y wers.

Gweithgareddau estyn neu waith cartref dewisol

(amseru'n hyblyg)

Gallai myfyrwyr:

- Wneud rhestr o nodau cynilo a allai fod gan bobl ar wahanol gyfnodau mewn bywyd (e.e. prifysgol, car, teithio, baban, eiddo, ymddeol).
- Ymchwilio i'r Gyfradd Banc gyfredol, a osodwyd gan Fanc Lloegr, yn ogystal â'r cyfraddau llog a gynigir gan fanciau'r stryd fawr, i gynilwyr a benthycwyr
- Creu 'rhestr wirio' ar gyfer benthycwyr i'w helpu i fod mor sicr â phosibl y bydd modd rheoli unrhyw ddyled
- Ymchwilio ymhellach i wahanol fathau o dwyll, yn arbennig y rhai sy'n targedu pobl ifanc yn gyffredin (e.e. trwy actionfraud.police.uk, cifas.org.uk, takefive-stopfraud.org.uk neu moneymules.co.uk) - gallai myfyrwyr ddefnyddio'r wybodaeth hon i greu eu hastudiaethau achos eu hunain (fel ar **daflenni gweithgaredd 11a ac 11b**)
- Ymchwilio i straeon newyddion diweddar yn ymwneud â thwyll ariannol
- Creu taflen neu flog ymwybyddiaeth o dwyll - gallai hyn gynnwys gwybodaeth am beth i'w wneud os yw twyll yn effeithio arnoch a ble i gael cyngor.